

УДК 658.011.4

М.М.САЛУН

Харківський державний економічний університет

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РЕГІОН

Розглядаються питання, пов'язані із залученням інвестицій в регіони України через створення спеціальних (вільних) економічних зон різної орієнтації залежно від характеристик рівня економічного розвитку, структури господарства, демографічної ситуації, підприємницької активності та готовності до розвитку ринкових відносин. Створення вільних економічних зон є одним з напрямків зовнішньоекономічної діяльності та формою вступу України до світового товариства.

Одним з напрямків стимулювання зовнішньоекономічної активності на регіональному рівні є створення територіально-господарських формувань – спеціальних (вільних) економічних зон (СВЕЗ). Кожна така зона – це частина території країни, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності, порядок застосування законодавства.

СВЕЗ – це специфічне регіональне утворення, що формується на основі детального вивчення умов країни та регіону, де його впроваджено, і повинно забезпечити більш повну реалізацію її потенційної конкурентоспроможності та переваги перед іншими регіональними утвореннями або країнами. Для регіону СВЕЗ є особливим варіантом інтенсифікації входження до відкритої економіки, залучення іноземних інвестицій і прискорення входження до міжнародного поділу праці. На створення СВЕЗ впливають внутрішній і зовнішній ринки з усіма їх характеристиками, обмеженнями, тенденціями розвитку, закономірностями, а також суспільні й прикордонні чинники.

Основними типами СВЕЗ є:

- 1) зовнішньоторговельні (експортні, імпорتنі, транзитні, порто-франко, вільні митні зони, митні склади тощо);
- 2) комплексно-виробничі (експортні або імпорتنі орієнтовані);
- 3) науково-технічні (у формі регіональних інноваційних центрів, науково-виробничих парків та локально-інноваційних центрів);
- 4) туристично-рекреаційні;
- 5) офшорні (банківсько-страхові);
- 6) зони прикордонної торгівлі.

Переваги СВЕЗ для регіонального розвитку в Україні перед іншими формами господарської організації полягають в тому, що обмеженість зон дає змогу в значно коротші строки нівелювати різницю між національними і типовими для міжнародної практики умовами

підприємницької діяльності, підвищити ефективність капітальних вкладень, зменшити ризик зовнішньоекономічної діяльності та інвестиційні ризики на регіональному рівні.

Вибір моделі адміністративно-господарського управління СВЕЗ залежить від її типу і розміру території, особливостей державного устрою країни, розвитку приватного сектора та ін. Як правило, СВЕЗ створюються на території з вигідним географічним положенням. Національне законодавство регулює порядок їх створення і функціонування на своїх територіях, а уряд визначає оптимальну стратегію кожної з них. Підприємцям у таких зонах надається максимальна свобода дій у виборі партнерів, визначенні обсягів та номенклатури виробництва, асортименту виробів, порядку наймання та звільнення робітників, оплаті їхньої праці, ціноутворенні. Створення і функціонування СВЕЗ передбачає виділення кредитів і позик фінансовими установами для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури. Вітчизняним, спільним та іноземним підприємствам, що працюють у СВЕЗ, надаються пільги залежно від ступеня відповідності сфери діяльності підприємств основному виробничому напрямку зони. Як правило, такими пільгами є: зниження або повна відміна податків на прибуток; видача податкових кредитів; встановлення термінів прискорення амортизації основних фондів. У сфері митного оподаткування пільги передбачаються у вигляді: звільнення від мита і податків на імпортозамінну продукцію, що надходить на територію СВЕЗ для споживання і переробки, складування і наступного реекспорту; звільнення від сплати експортних мит, експортних податків, ліцензування і квотування експортної продукції, виробленої в СВЕЗ та ін. Валютний режим СВЕЗ має стимулювати надходження іноземного капіталу, взаємодію його з національною економікою та світовим ринком і визначається з урахуванням цілей, функціонального призначення та відповідних економічних умов зони.

Сьогодні в Україні існують:

1. Північнокримська експериментальна економічна зона "Сиваш". Її було засновано в 1996р. терміном на 5 років, функціонування завершується у 2001р.
2. Спеціальна економічна зона "Донецьк". Заснована у 1998р. з терміном функціонування 60 років.
3. Спеціальна економічна зона "Азов'я" (Маріуполь). Заснована у 1998р. з терміном функціонування 60 років.
4. Спеціальна економічна зона "Славутич". Заснована у 1998р. з терміном функціонування 12 років.

Прийняті рішення про необхідність створення:

- зовнішньоторговельної зони в порту Миколаїв;
- вільної економічної зони порто-франко “Аджалик” (Одеса);
- зовнішньоторговельної зони “Яворів”;
- курортотолісу “Трускавець” (Львів).

В Україні існують регіони із специфічними характеристиками базового рівня економічного розвитку, структури господарства, демографічної ситуації, підприємницької активності й готовності до розвитку ринкових відносин. Відповідно до наявних умов доцільним є формування в Україні багаторівневої диверсифікованої структури СВЕЗ різних типів, передусім наукомістких, економічних і спрямованих на впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

У даний час в Україні є можливість для створення, окрім перелічених, таких типів СВЕЗ:

- 1) комплексних багатофункціональних, що орієнтовані на обслуговування потоків зовнішньоторговельних вантажів у Закарпатській, Львівській, Одеській областях. Їх діяльність може доповнюватись туризмом, співробітництвом у галузі електроніки та машинобудування тощо;
- 2) туристичні зони в Криму, Чернівецькій та Волинській областях з ефективним режимом стимулювання інвестицій у сферу рекреації та обмеження за екологічними критеріями розміщення нових виробництв;
- 3) науково-технічні зони в Києві та Харкові, що створюються на базі провідних науково-дослідних центрів, інститутів та конструкторських бюро;
- 4) зони порто-франко в Ізмаїлі, Іллічевську, Ялті;
- 5) спеціальні митні (транзитні) зони уздовж магістралі Київ-Лісабон (проект “45-ї паралелі”).

У цілому в Україні доцільне одночасне створення кількох експериментальних зон різної орієнтації, що дасть змогу встановити реальний економічний ефект, запобігти розпорошенню коштів і неефективній конкуренції при залученні інвестицій, локалізувати можливі негативні наслідки. При цьому треба чітко формулювати мету, форму зони, термін діяльності, митні й податкові пільги, які не можна змінювати протягом експериментального періоду.

Отримано 05.02.2001